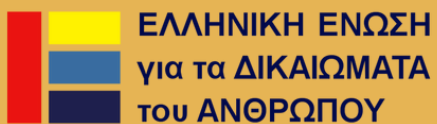

Η ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

«Η ποινικοποίηση των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων»

Αθήνα, Δεκέμβριος 2023

Συγγραφή: Αλέξανδρος Κωνσταντίνου, Ειρήνη Βλάχου, Κατερίνα Πουρναρά

©Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
Βαλτετσίου 39, 10681, Αθήνα
www.hlhr.gr

Η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρακολουθεί με ιδιαίτερη ανησυχία την αυξανόμενη τα τελευταία χρόνια στοχοποίηση υπερασπιστών/τριών δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων δικηγόρων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που παρέχουν συνδρομή σε πρόσφυγες και μετανάστες, ιδίως δε εκείνων που συνδράμουν άτομα που καταγγέλλουν άτυπες αναγκαστικές επαναπροωθήσεις ή τεκμηριώνουν την ύπαρξη αυτής της πρακτικής.

Η συστηματική συκοφάντησή τους ως δρώντων εναντίον των συμφερόντων της χώρας ή/και η σύνδεση της δράσης τους με τρίτες χώρες ή/και με εγκληματικά δίκτυα, η επιβολή δυσανάλογων διοικητικών εμποδίων για τη δραστηριοποίηση τους στην Ελλάδα και η κατάχρηση του ποινικού οπλοστασίου εις βάρος τους, αποτελούν εκφάνσεις αυτής της στοχοποίησης. Πρόσφατα παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Τη συνεχιζόμενη από το 2018 ποινική διαδικασία εις βάρος 24 μελών της 'Emergency Response Centre International' στη Λέσβο και εθελοντών, η οποία μέχρι και σήμερα εκκρεμεί ενώπιον του αρμόδιου ποινικού δικαστηρίου.¹
- Την ποινική δίωξη σε βαθμό κακουργήματος εις βάρος του διευθυντή του 'Ελληνικού Παρατηρητηρίου Συμφωνιών του Ελσίνκι' και του ιδρυτή και διευθυντή της οργάνωσης 'Aegean Boat Report', για την οποία δύο Ειδικοί Εισηγητές του ΟΗΕ (Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Δικαιώματα Μεταναστών) έχουν ήδη αποστείλει επιστολή τις ελληνικές αρχές με την οποία υπογραμμίζουν ότι «η κίνηση ποινικής διαδικασίας με βάση την πράξη της κοινοποίησης πληροφοριών στις ελληνικές αρχές σχετικά με την παρουσία προσώπων εντός της επικράτειας της Ελλάδας που επιθυμούν να ασκήσουν το δικαίωμά τους να ζητήσουν άσυλο, δεν συνάδει με το διεθνές δίκαιο και τα πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα».²

1 Lawlor, M, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders on her visit to Greece (A/HRC/52/29/Add.1), Μάρτιος 2023, σελ. 13, διαθέσιμο εδώ: <https://srdefenders.org/country-visit-report-greece/>

2 UN Special Rapporteur on human rights defenders, Greece: criminal investigations opened against human rights defenders Panayote Dimitras, Tommy Olsen, Madi Williamson and Ruhi Akhtar (joint communication), Μάρτιος 2023, διαθέσιμο εδώ: <https://srdefenders.org/greece-criminal-investigations-opened-against-human-rights-defenders-panayote-dimitras-tommy-olsen-madi-williamson-and-ruhi-akhtar-joint-communication/>

- Τη σύλληψη δικηγόρου στη Θεσσαλονίκη κατά την άσκηση των καθηκόντων του στο πλαίσιο παροχής νομικής συνδρομής σε εντολείς του για την κατάθεση αιτήματος διεθνούς προστασίας.³
- Τη στοχοποίηση της παροχής ανθρωπιστικής/ιατρικής βοήθειας σε νεοαφιχθέντες πολίτες τρίτων χωρών.⁴
- Τους περιορισμούς που εισήχθησαν με τον Ν. 4825/2021 ως προς τη διεξαγωγή επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.⁵
- Τις δυσανάλογες απαιτήσεις και την ευρεία διακριτική ευχέρεια που παρέχεται στη Διοίκηση ως προς την εγγραφή στο Μητρώο ΜΚΟ.⁶
- Δημόσιο λόγο από αξιωματούχους και πρόσωπα σε θέσεις ευθύνης που δυσφημούν και διαστρεβλώνουν το έργο των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως αυτών που καταγράφουν, δημοσιοποιούν ή/και προσφεύγουν στη Δικαιοσύνη για περιστατικά άτυπων επαναπροωθήσεων.⁷

Πρόσφατες διαπιστώσεις των εντεταλμένων οργάνων του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης, επιβεβαιώνουν την ανησυχία ως προς τη στοχοποίηση των υπερασπιστών των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα.

Ενδεικτικά, η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ για την κατάσταση των Υπερασπιστών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Mary Lawlor, υπογραμμίζει στην Έκθεση της για την Ελλάδα (Μάρτιος 2023): «Οι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προωθούν και προστατεύουν τα δικαιώματα των μεταναστών, αιτούντων άσυλο και προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων δικηγόρων που ασχολούνται με τα δικαιώματα του ανθρώπου, των εργαζομένων σε ανθρωπιστικές οργανώσεις, εθελοντών και δημοσιογράφων, υφίστανται εκστρατείες δυσφήμισης, ένα μεταβαλλόμενο κανονιστικό περιβάλλον, απειλές και επιθέσεις, και κατάχρηση του ποινικού δικαίου εναντίον τους σε σοκαριστικό βαθμό».

3 Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Ψήφισμα για τη σύλληψη συναδέλφου, Ιούλιος 2023, διαθέσιμο εδώ: <https://shorturl.at/pxAK1>

4 Ελληνική Αστυνομία, Δελτίο Τύπου, Ιούλιος 2023, διαθέσιμο εδώ: <https://shorturl.at/gA579>

5 Council of Europe Commissioner for Human Rights, Greek authorities should investigate allegations of pushbacks and ill-treatment of migrants, ensure an enabling environment for NGOs and improve reception conditions, Μάιος 2021, διαθέσιμο εδώ: <https://shorturl.at/bdeI7>

6 Joint Civil Society Submission to the European Commission on the 2023 Rule of Law Report, Rule of Law Backsliding Continues in Greece, Ιανουάριος 2023, σελ. 30, διαθέσιμο εδώ: https://rsaeean.org/wp-content/uploads/2023/01/RoL2023_JointSubmission_CSQ_Greece.pdf

7 GCR and HLHR, Joint letter by GCR & HLHR on irregular forced returns (pushbacks), criminalisation and the Rule of Law in Greece, Μάρτιος 2023, διαθέσιμο εδώ: <https://shorturl.at/bpAGP>

- Συναφώς, η Επίτροπος των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης σημειώνει σε ανακοίνωση της τον Ιανουάριο του 2013: «Το εχθρικό περιβάλλον στο οποίο εργάζονται υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η κοινωνία των πολιτών και οι δημοσιογράφοι στην Ελλάδα, απασχολεί εδώ και αρκετά χρόνια. Οι εκστρατείες δυσφήμισης που στοχεύουν άτομα που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι δυσκίνητες διαδικασίες εγγραφής ΜΚΟ και η αδικαιολόγητη πίεση στους δημοσιογράφους έχουν υπονομεύσει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και έχουν συρρικνώσει τον χώρο της κοινωνίας των πολιτών στη χώρα. Η συνεχιζόμενη ποινικοποίηση ατόμων που βοηθούν πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες, καθώς και ακτιβιστών που υπερασπίζονται και προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα, είναι μέρος αυτής της τάσης, την οποία έχω παρατηρήσει και σε άλλα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης».⁸

Με βάση τα παραπάνω σημειώνονται ιδίως τα εξής:

A. Η παροχή υπηρεσιών νομικής συνδρομής από δικηγόρο σε παράτυπα εισερχόμενους/διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών περιλαμβάνεται μεταξύ των υπηρεσιών που οι δικηγόροι παρέχουν σύμφωνα με τον Κώδικα Δικηγόρων στους εντολείς τους και στο πλαίσιο του ρόλου τους, όπως αυτός κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 και 5 του Κώδικα Δικηγόρων. Η πρόσβαση δε σε δικηγόρο αποτελεί θεμελιώδη εγγύηση για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει μεταξύ άλλων η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, δικαιώματα που στη συντριπτική τους πλειοψηφία κατοχυρώνονται για όλα τα πρόσωπα που βρίσκονται υπό τη δικαιοδοσία του Κράτους Μέλους, ανεξαρτήτως του καθεστώτος παραμονής.

⁸ Council of Europe Commissioner for Human Rights, Greek authorities should reverse the trend undermining the work of human rights defenders and journalists, Ιανουάριος 2013, διαθέσιμο εδώ: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/greek-authorities-should-reverse-the-trend-undermining-the-work-of-human-rights-defenders-and-journalists>

Συνακολούθως, οι παρεχόμενες υπηρεσίες σε παράτυπα διαμένοντα πολίτη τρίτης χώρας, υπηρεσίες που σύμφωνα με τον Κώδικα περί Δικηγόρων περιλαμβάνουν την «εκπροσώπηση και υπεράσπισης του εντολέα του σε κάθε δικαστήριο, αρχή ή υπηρεσία ή εξωδικαστικό θεσμό [και] παροχή νομικών συμβουλών και γνωμοδοτήσεων» (άρθρο 1) και εντάσσονται στο καθιερωμένο πλαίσιο επαγγελματικών καθηκόντων τους και ασκούνται σύμφωνα με τους κανόνες και τη δεοντολογία του δικηγορικού λειτουργήματος, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως πράξεις για τις οποίες μπορεί να επιβληθούν διοικητικές ή ποινικές κυρώσεις. Όπως τονίζει και σε πρόσφατη γνωμοδότηση του ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις του Κώδικα περί Δικηγόρων «οι δικηγόροι δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι υποβοηθούν την παράνομη είσοδο τρίτων προσώπων στη χώρα», επί τη βάση της παροχής νομικής συνδρομής στα πρόσωπα αυτά.⁹

Β. Περαιτέρω και σε ό,τι αφορά ειδικότερα τη συνδρομή από δικηγόρο ή/και οργάνωση σε πολίτη τρίτης χώρας για την κατάθεση αίτησης ασύλου, σημειώνεται καταρχάς ότι η πρόσβαση στο άσυλο αποτελεί άσκηση νόμιμου δικαιώμα που κατοχυρώνεται μεταξύ άλλων στο εθνικό δίκαιο,¹⁰ το Δίκαιο της Ένωσης¹¹ και το διεθνές δίκαιο.¹² Υπό αυτό το πρίσμα το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ήδη κρίνει (ΔΕΕ, C-821/19, Επιτροπή Κατά Ουγγαρίας) ότι «η παροχή συνδρομής προς υποβολή ή κατάθεση αιτήσεως ασύλου στο έδαφος κράτους μέλους, ακόμη και όταν είναι δεδομένο για το πρόσωπο που προσφέρει τη βοήθεια ότι η αίτηση δεν θα γίνει δεκτή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δραστηριότητα η οποία ευνοεί την παράνομη είσοδο ή διαμονή υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενή στο έδαφος κράτους μέλους» (παρ. 138) και σε κάθε περίπτωση το Δίκαιο της Ένωσης δεν επιτρέπει την ποινικοποίηση στο εσωτερικό δίκαιο «τη συμπεριφορά οποιουδήποτε προσώπου παρέχει, στο πλαίσιο δραστηριότητας οργάνωσης, βοήθεια προς υποβολή ή κατάθεση αιτήσεως ασύλου στο έδαφος της, εφόσον μπορεί να αποδειχθεί, πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας, ότι το πρόσωπο αυτό είχε επίγνωση του ότι η αίτηση δεν ήταν δυνατόν να γίνει δεκτή βάσει του εθνικού δικαίου» (παρ. 146).

⁹ Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Σεπτέμβριος 2023, διαθέσιμο εδώ: <https://shorturl.at/mpKT7>

¹⁰ Ν. 4939/2022.

¹¹ Ενδεικτικά, βλ.: Χάρτης θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ (άρθρο 18); Οδηγία 2013/32/ΕΕ

¹² Ενδεικτικά, βλ.: Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951)

Στην ίδια υπόθεση το ΔΕΕ έκρινε επιπλέον ότι το Δίκαιο της Ένωσης δεν επιτρέπει την απαγόρευση πρόσβασης στα εξωτερικά σύνορα προσώπου το οποίο στα πλαίσια οργάνωσης παρέχει βοήθεια προς υποβολή ή κατάθεση αίτησης ασύλου στο έδαφος του κράτους μέλους (παρ. 164). Συνακολούθως, οποιαδήποτε ποινικοποίηση δραστηριότητας οργάνωσης ή/και παροχής υπηρεσιών δικηγόρου προς τον σκοπό της κατάθεσης αίτησης ασύλου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δραστηριότητα που ευνοεί την παράνομη είσοδο ή διαμονή πολίτη τρίτης χώρας.

Γ. Τέλος, και σε ό,τι αφορά την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε παράτυπα εισερχόμενους πολίτες τρίτων χωρών, σημειώνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπιστώνοντας ότι «η στήριξη που παρέχεται στους μετακινούμενους μετανάστες, είτε στα σύνορα είτε στο έδαφος κράτους μέλους, εικάζεται ότι διεξάγεται σε συνθήκες έντασης με τις εθνικές ή τοπικές αρχές, με τους διασώστες και τους εθελοντές να φοβούνται αδικαιολόγητες διοικητικές πιέσεις και ποινικές κυρώσεις», προχώρησε σε έκδοση Κατευθυντηρίων Οδηγιών – Συστάσεις Πολιτικής με τις οποίες επισημαίνει ότι η νομοθεσία της ΕΕ (Οδηγία 2002/90/ΕΚ -οδηγία για την υποβοήθηση) «δεν αποσκοπεί στην ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας», και ότι «η ανθρωπιστική βοήθεια που προβλέπεται από τον νόμο δεν μπορεί και δεν πρέπει να ποινικοποιείται»¹³. Συνεπώς, η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, τροφής, νερού, ιατρικής φροντίδας, κ.τ.λ. δεν θα πρέπει να ποινικοποιείται από το εθνικό δίκαιο και την πρακτική των εθνικών αρχών.

¹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ για τον ορισμό και την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, Οκτώβριος 2020, διαθέσιμο εδώ: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC1001\(01\)#ntr4-C_2020323EL.01000101-E0004](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC1001(01)#ntr4-C_2020323EL.01000101-E0004)

